

ULUSLARARASI
KADIN VE HUKUK SEMPOZYUMU

TÜRKİYE
BAROLAR BİRLİĞİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ

KADIN VE HUKUK

TANZİMAT SONRASI OSMANLI İDARESİNDE KADINLARIN İSTİHDAMI

Arş. Gör. Halim Alperen Çıtak[□]

“Türk modernleşmesi” tabiri, yaygın kanının aksine, anî / şok edici bir devrim anını değil, yaklaşık iki asrı bulan evrimsel bir süreci ifade eder. Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen büyük atılımların neredeyse tamamı; Nizam-ı Cedid hareketiyle başlayan, Tanzimat Fermanı sonrasında ise artık geri dönülemez nitelik kazanan sancılı ve yarı-başarısız bir dizi reformun doğal sonucudur. Türk idaresinde kadınların istihdamı ve kamu personel hukuku açısından bir “süje” hâline gelmesi de, yukarıda değinilen modernleşme serüveninin hayli ilginç ve dikkate değer bir kısmını oluşturmaktadır.

Kamu hizmetinde kadınların istihdamı konusu, 08.03.1926 tarih ve 788 sayılı Memurîn Kanunu’nun 6. maddesinde yer alan “*kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir*” hükmü ile Türk pozitif hukukuna girmiştir. Fakat söz konusu düzenleme, aslında fiilî durumun yasal nitelik kazanmasından başka bir şey değildir. Zira zamanda geriye doğru gidildiğinde, Türk idaresinde kadın istihdamının bu tarihten yaklaşık seksen yıl öncesinde başladığı ve gerek çalışan personel sayısı, gerekse bu personelin görev aldığı hizmet sınıfları açısından kademeli bir artış / çeşitlenme gösterdiği anlaşılmaktadır.

1842’de Mekteb-i Tıbbiye bünyesinde açılan *fenn-i kıbâle* (ebelik bilgisi) kurslarından mezun olarak 1845 yılında sağlık hizmetine giren Türk kadını, daha sonra hemşirelik, öğretmenlik, müfettişlik, istihbarat memureliği, posta / santral memureliği, nezaret (bakanlık) kalem memureliği, polislik ve kolculuk (gardiyancılık) gibi farklı birçok kamu hizmetinde görev almıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son kadın kamu görevlileri, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Yeni Türk Devleti’nin kuruluş sürecinde ciddi kamusal yetki ve sorumluluklar üstlenmiştir.

Bu çalışma, Tanzimat sonrası Osmanlı idaresinde kadınların istihdamı olgusunu tarihî / ekonomik sebepleriyle izah edecek ve bu dönemde gerçekleştirilen hukukî / idarî reformların söz konusu fiilî durum üzerindeki dolaylı etkisini ortaya koyacaktır. Daha özlü bir ifadeyle bu tebliğ, dinleyicilere Çalılık’ındaki “Feride” karakterini ve millî mücadele kahramanı Halide Edip’i yaratan şartları açıklamayı amaçlamaktadır.

[□] Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (h.a.citak@gmail.com)